

ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ МИТНОГО ПРАВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ

Олександр ШЕВЧУК

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права
та адміністративної діяльності*

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Європеїзація митного права України в умовах цифровізації та безпекових викликів є ключовим елементом інтеграції до Європейського Союзу, що базується на впровадженні стандартів ЄС для забезпечення безпеки кордонів та спрощення митних процедур. Це виходить із положень Угоди про асоціацію між Україною 2014 року й згідно з Додатком XV до цієї Угоди та з урахуванням необхідності забезпечення відповідності критеріям країни-кандидата на вступ до ЄС¹. Митний кодекс України передбачає Гл. 5 «Інформаційні технології та електронні інформаційні ресурси у митній справі»². Зокрема, в умовах воєнного стану митне право адаптується до ризиків, посилюючи митний контроль за переміщенням товарів через митний кордон України, та одночасно спрощуючи процедури для авторизованих економічних операторів (АЕО)³. Авторизований економічний оператор передбачає три типи авторизацій відповідно приписів у Митного кодексі ЄС, а саме: (1) АЕО-С (митні спрощення), (2) АЕО-S (безпека і надійність), а також (3) комбінований статус АЕО-F. Ці типи сертифікації визнаються усіма митними адміністраціями країн-членів ЄС і є умовою для взаємного визнання з третіми країнами⁴.

Зазначимо, що у 2025 році було розроблено законопроект нового Митного кодексу України на основі міжнародних документів таких як

¹ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжн. док. від 27. 06.2014 р. № 984_011. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.

² Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45. № 46-47. № 48. Ст. 552.

³ Мирошнікова А.Є. (2025) Авторизований економічний оператор як спеціальний суб'єкт митних правовідносин. *Юридичний бюлетень* № 38. С.45- 50. DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2025.38.06>

⁴ Union Customs Code: Regulation (EU) No 952/2013 of the European Parliament and of the Council of 9 October 2013. *Official Journal of the European Union*. 2013. L 269. P. 1–101.

Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 9 жовтня 2013 р. про встановлення Митного кодексу Союзу, Делегованого регламенту Комісії (ЄС) 2015/2446 від 28 липня 2015 р., що доповнює Регламент (ЄС) № 952/2013 Європейського Парламенту і Ради щодо детальних правил, що стосуються деяких положень Митного кодексу ЄС, Імплементативного регламенту ЄС № 2015/2447⁵, Регламенту ЄС № 2022/2399 про створення середовища «єдиного вікна» Європейського Союзу для митниці⁶, Регламент ЄС № 1186/2009 про встановлення системи Співтовариства щодо звільнення від мит та ін. Цей законопроект фактично відповідає нормам Митного кодексу ЄС та на сьогодні направлений до Європейської комісії для оцінки перед подальшим обговорення з бізнесом та громадськістю. Одним із важливих аспектів законопроекту нового Митного кодексу України це відновлення правоохоронної функції митних органів в межах надання окремим органам Держмитслужби України повноважень здійснення оперативно-розшукуву діяльність та досудове розслідування стосовно протидії контрабанді. Такими повноваження планується наділити Управління внутрішньої безпеки. Так, діяльність Управління внутрішньої безпеки Державної митної служби України врегульована Наказом Держмитслужби України 03.04.2009 р. № 301⁷. Однак надання такої компетенції Держмитслужби України у випадку проведення досудового розслідування незаконного переміщення товарів через митний кордон України дублюватиме підслідність Служби безпеки України та Бюро економічної безпеки.

Одним із напрямків європеїзація митного права України в умовах цифровізації та безпекових викликів є подальший розвиток **цифровізації здійснення митних процедур**. Україна приєдналася до Програми ЄС «Митниця», що дозволить користуватися усіма перевагами співробітництва щодо удосконалення ІТ-систем, обміну інформацією та кращими практиками між працівниками митних органів країн-

⁵ Імплементативний регламент Комісії (ЄС) 2015/2447 від 24 листопада 2015 р., що встановлює детальні правила імплементатії окремих положень Регламенту (ЄС) № 952/2013 Європейського Парламенту і Ради про встановлення Митного кодексу Союзу: міжн. документ від 24.11.2015 р. № 2015/2447 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_029-15#Text

⁶ Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2022/2399 від 23 листопада 2022 р. про створення середовища «єдиного вікна» Європейського Союзу для митниці та внесення змін до Регламенту (ЄС) № 952/2013: міжн. документ від 14.12.2022 р. № 2022/2555. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_040-22

⁷ Про затвердження Положення про Управління внутрішньої безпеки Державної митної служби України та реорганізацію підрозділів власної безпеки митної служби України: Наказ Державної митної служби України 03.04.2009 № 301. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0301342-09#Text>

учасниць⁸. У 2024 р. схвалило Довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації Держмитслужби України⁹, який визначив стратегічні напрямки розвитку безпаперових процедур, сучасних ІТ-систем та кібербезпеки митних органів. У Бюджетній декларації на 2025-2027 роки до завдань митної політики віднесено побудова передбачуваної та прогнозованої митної системи на основі практики ЄС¹⁰ одним із пріоритетних сфер розвитку в контексті цифровізації митних процедур передбачає й Національна стратегія доходів до 2030 року¹¹.

Зазначимо що у положеннях Національної стратегії доходів до 2030 року у пункті 5.2.5 «Розвиток ІТ та забезпечення технічними засобами митного контролю», передбачено основні їх напрямки розвитку, а саме: (1) ІТ та діджиталізація Держмитслужби, зокрема, здійснити уніфікацію та стандартизацію автоматизованих систем митного оформлення та управління ризиками, удосконалити ІТ-рішення, що використовується для цілей захисту прав інтелектуальної власності; (2) удосконалити управління інформаційними системами та технологіями Держмитслужби, що дозволить підвищити якість виконання Держмитслужбою основних функцій, мінімізувати корупційні ризики та зменшити витрати часу на проведення митного контролю та оформлення; (3) розробити та впровадити нові ІТ-системи, сумісні з ІТ-рішеннями ЄС; (4) затвердити довгостроковий національний стратегічний план цифровізації Держмитслужби на основі багаторічного стратегічного плану митниці ЄС (multi-annual strategic plan for customs, MASP-C); (5) забезпечити митні органи необхідною кількістю технічних засобів митного контролю (сканери, ваги, системи відеоконтролю), що сприятиме зменшенню часу на проходження митних процедур і мінімізації впливу людського фактору¹².

Важливе значення при євроінтеграції України у цифрове митне середовище ЄС відіграє також митна безпека України. Заходи митної безпеки спрямовані на запобігання незаконному переміщенню товарів та

⁸ Угода між Україною та Європейським Союзом про участь України в “Митниці”, Програмі Союзу для співробітництва в митній сфері: міжн. документ від 05.09.2022 р. № 984_011-22. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011-22#Text

⁹ Мінфін схвалив стратегічний план цифровізації Держмитслужби. Офіц. сайт Міністерства фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/minfin_skhvaliv_strategichnii_plan_tsifrovizatsii_derzhmitsluzhbi-4448

¹⁰ Про схвалення Бюджетної декларації на 2025–2027 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 28 червня 2024 р. № 751. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2024-%D0%BF#Text>

¹¹ Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/ational%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf.

¹² Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/ational%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf.

транспортних засобів через митний кордон України і забезпечують дотримання митного законодавства (ст. 6 МК України). Важливим є також подальше впровадження новітніх ІТ-інструментів, таких як «Нова комп'ютеризована транзитна система» (NCTS), яка забезпечує обмін даними в режимі реального часу між митними органами України та ЄС. У 2025 році Держмитслужба України завершила створення та налаштування роботи спеціалізованого підрозділу – Контакт-центру «Help Desk» (або системи Help Desk) для оперативного реагування на звернення громадян та суб'єктів ЗЕД. Вирішення спірних ситуацій, що виникають під час митного оформлення товарів та транспортних засобів. Такі інструменти цифровізації митних процедур підвищують прозорість та швидкість їх проходження.

Одним із напрямків європеїзації митного права України в умовах цифровізації та безпекових викликів є подальший розвиток заходів запобігання корупції та корупційних ризиків при здійсненні митних процедур. Одним із важливих складових заходів запобігання корупційних ризиків при здійсненні митних процедур є впровадження інституту викривачів корупційних дій на вимогу міжнародних стандартів. Зокрема, порядок повідомлення про корупційні правопорушення у митних органах України регулюється Законом України «Про запобігання корупції» та передбачає можливість звернення як особисто, так і анонімно¹³.

Держмитслужба України та її територіальні органи відповідно до п. 1 ч.4 ст. 53-1 Закону України «Про запобігання корупції»¹⁴ забезпечують викривачам умови для здійснення повідомлення про корупційні порушення шляхом впровадження механізмів заохочення та формування культури повідомлення. Наказом Держмитслужби України від 22.05.2025 р. за № 462 передбачено механізми заохочення викривачів та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень. Зокрема, механізм заохочення до повідомлення про можливі факти корупційних правопорушень реалізуються у таких формах, а саме: (1) надання методичної допомоги та консультацій щодо здійснення повідомлення про можливі факти корупційних правопорушень; (2) впровадження морального та матеріального заохочення викривачів – посадових осіб Держмитслужби та її територіальних органів¹⁵.

¹³ Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

¹⁴ Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

¹⁵ Про деякі питання щодо впровадження в Держмитслужбі та її територіальних органах механізмів заохочення викривачів та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень

Згідно з Наказом Держмитслужби України від 22.05.2025 р. за № 462 п механізми формування культури повідомлення про можливі факти корупційних правопорушень реалізуються у таких формах: проведення навчання з питань формування культури повідомлення про можливі факти корупційних правопорушень; проведення навчальних заходів та заходів з поширення інформації щодо прав викривачів, їх захисту з метою створення сприятливого клімату для викривачів¹⁶. Отже, європеїзація митного права України в умовах цифровізації та безпекових викликів є частиною інтеграції до ЄС та включає імплементацію норм Митного кодексу ЄС, продовження цифрової трансформацію митних процедур, збільшення ефективності митного контролю за переміщенням товарів через митний кордон України з одночасним спрощенням митних процедур для авторизованих економічних операторів. Важливим аспектом розвитку європеїзації митного права України є активне впровадження запобігання корупційних ризиків при здійсненні митних процедур із врахування міжнародних стандартів.

Закону України «Про запобігання корупції»: наказ Держмитслужби від 22.05.2025 № 462.
URL: <https://customs.gov.ua/documents/nakaz-derzhmitsluzhbi-vid-22-05-2025-no-462-541>

¹⁶ Про деякі питання щодо впровадження в Держмитслужбі та її територіальних органах механізмів заохочення викривачів та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»: Наказ Держмитслужби від 22.05.2025 № 462.
URL: <https://customs.gov.ua/documents/nakaz-derzhmitsluzhbi-vid-22-05-2025-no-462-541>